

Не можна зараховувати до поняття духовності те, що не має у собі посилення на Бога – Особу. Не варто ототожнювати духовне з нематеріальним, бо людина є єдністю душі і тіла, яка, приймаючи Божого Духа, стає духовною людиною. Небезпеками у розумінні духовності є пантеїзм (Бог не перебуває поза природою, а є в ній), монізм (світ є самодостатній, зрозумілий з самого себе і містить у собі причину власного буття) та дуалізм (світ створений двома творцями). Коли духовне ототожнюють з ідеєю, то це веде до пантеїзму або одного з видів монізму (людина нібито стане спасителем самої себе), які за своєю структурою є матеріалістичними баченнями світу. Справжня духовність – це відкритість до трансцендентного. Людина може розвинути свою духовність лише в стосунку до Бога. Духовне життя людини є життя в Святому Духові, яке осяяне в інтелектуальному, сентиментальному і почуттєвому вимірах. Духовність людини знаходиться в Ісусі Христі, бо Він є останнє слово про людину і Бога [2].

Духовність має два напрями: один – усвідомлення себе як істоти розумної, вільної, соціальної та релігійної і другий – підпорядкування своєї волі волі Божій і приналежності до Божого Царства. Духовність допомагає людині усвідомити свою гідність і вартість як особи, створеної на образ і подобу Божу та необхідність переходу від *homo sapiens* до *homo animus*.

Духовні цінності пов'язані з релігією як зв'язком, так і зустріччю та життям людини з Богом, Який є один для всіх, і тому людина повинна правильно будувати свої стосунки з Творцем, вбачати у Ньому найвищий сенс свого існування. Кожна людина має природне право на пізнання Бога і Його законів, тому це право не можна обмежувати в навчальних закладах.

Наше завдання – допомогти молоді бачити сьогодення через призму тривалих, відвічних, нетлінних християнських вартостей, показувати не повчаючи чи проповідуючи, звертати увагу не осуджуючи, спонукати до думання без агресивності. Цього дуже потребує наше обездуховлене суспільство, знеохочене, позбавлене довір'я.

Література

1. Музичка О.І. Екологія – богословське і моральне питання // Київська Церква. – К., 1999. – № 4. – С. 63-65.
2. Рупнік М.І. Духовне життя. – Львів : Вид-во ЛБА, 1995. – 118 с.
3. Spidlik T. U zrodle swiatosci. – Warszawa, 1991. – 295 s.
4. Огірко О.В., Зінько В.М., Андрушко В.Т. Засади духовного формування особистості в ХХІ ст. // Концептуальні засади духовного розвитку особистості в ХХІ ст. : матер. Всеукраїнської наук.-практ. конф. – К. : Либідь, 2006. – С. 124-133.

УДК 504.04

Доц. О.Ю. Кіндій, інструктор у відділі теології –
Український католицький університет

РАННЬОХРИСТИЯНСЬКІ ДЖЕРЕЛА ПРО ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРИРОДИ

Світова екологічна криза має багато причин. Однією з найважливіших причин є не господарська, економічна, політична діяльність людини, а її світоглядна пози-

ція, яка формується навколо етичних, моральних, а також релігійних переконань. Серед основних джерел вчення Церкви про світ, мораль, стосунки між людьми і навколишнім середовищем є, поруч зі Святим Письмом, спадщина ранньохристиянських авторів, які коментували Святе Письмо і залишили багато концептуальних світоглядних позицій. Зроблено спробу розглянути деякі найважливіші ранньохристиянські джерела, які стосуються ставлення пізньоантичної людини до світу і природи. Ця світоглядна позиція зумовлена важливою категорією Творця, від якої відштовхувалася як філософська, так і богословська думка пізньої античності.

Ключові слова: творіння, Творець, природа, екологія, людина, мораль, криза, Церква, Отці Церкви.

*Assoc. prof. O.Yu. Kindiy, instructor at theology department –
Ukrainian catholic university*

Early Christian Sources on Preservation of Nature

World ecological crisis has numerous reasons. Very often these are not problems deriving from economical, social or political activity but from the worldview of concrete individuals, their ethical, moral, and also religious stands. In the Ukrainian context, of the very significant religious factors is the teaching and activity of the Christian Church. Among the fundamental sources of the Church's teaching on the world, morality, relationships between people and the surrounding milieu, is – along with the Bible – the teaching of the early Christian authors who commented upon the Bible and left a bulk of conceptual ideas used by the modern Western society. Therefore, the article looks at the most important early Christian sources which were used to inform the late antique weltanschauung, especially in the question of the interrelationship between humanity, nature, and cosmos. Ecological positions of the early period were formed by the notion of the Creator. This notion was used, though differently, by philosophers and theologians of antiquity.

Keywords: creation, Creator, nature, ecology, the human being, morality, crisis, Church, Church Fathers.

Перед тим, як розглянути ранньохристиянські погляди про природу і моральну і екологічну проблематику, зробимо короткий екскурс у класичне трактування античними філософами стосунків між Творцем, творінням і людиною. На цьому тлі необхідно показати внесок ранньохристиянських авторів у розуміння походження і призначення світу і людини. Відтак зробити спробу поєднати історичний екскурс з філософськими світоглядними і богословськими висновками, які мають на меті допомогти з'ясувати не лише ранньохристиянську, але також і сучасну позицію Церкви в катастрофічній екологічній ситуації, у якій опинилося людство наприкінці XX і початку XXI ст.

Звичайно, що трикутне формулювання екологічної теми, яке попри творіння і людину ставить поняття Творця, вказує вже на певне, хтось може сказати "звужене", розуміння екологічної проблеми. Проте, окремо доказувати, для чого в екологічну проблематику вводити "категорію" Творця, напевно недоречно, оскільки тут йдеться про світогляд античної людини, для якої ця категорія була сама собою зрозуміла. Зрештою, коротке пояснення все-таки потрібне з кількох причин, на які буде звернено увагу далі.

Постання світу, а відтак стосунки між людиною, світом і Творцем, тісно пов'язані. І залежно від того, яку світоглядну позицію приймає людина, чи у християнському контексті, де Творець – це абсолютний і всемогутній Бог, чи нехристиянському контексті, де Творець – це Деміург, який підвладний і залежний від інших чинників, від цього до великої міри буде залежати розумін-

ня морального виміру екологічної науки, що вивчає взаємини між людиною і навколишнім середовищем, тобто рослинами і тваринами у фізичних і біологічних середовищах, у яких вони разом з людиною постійно перебувають.

У класичному філософському розумінні Фалеса, Анаксимандра чи Демокріта всі світопричини (чи то вода, чи вогонь, чи атом) вічні, і кожна несе свою місію у підтримці існування космосу. Геракліт вніс у вчення про світ поняття вічного Логосу, який хоч і можливо не є матеріальним за своєю природою, але як вічний закон підтримує порядок і баланс у взаємостосунках всіх частин всесвіту [4, с. 19-72].

Якщо розглянути платонівську і аристотелівську теорії постання світу, які між собою різняться, але на рівні базових категорій мають дуже багато спільного, то знаходимо чотири вічні першопричини космосу, тобто світу. Перша причина – це Форма або божественна Ідея, яка містить у собі всю повноту форм/ідей кожної речі, які коли-небудь існували, існують або будуть існувати. Другою причиною є матерія, тобто образно кажучи "глина", на яку накладаються вічні форми, або говорячи мовою Платонового "Бенкету", на рівні матерії ми маємо лише тіні або відображення вічних ідей; матерія не є цілком пасивною, а радше є субстратом, "напівфабрикатом", який чекає своєї актуалізації. Матерія вимагає вічної камери схову, вмістилища, у якому вона перебуває доти, поки вона не активізується під дією форми, і тому це вмістилище також стає, хоч і найпасивнішою, але таки вічною і вічно необхідною світопричиною. І врешті-решт, активним аплікатором Форми до матерії є Деміург, який бере матерію з вмістилища і накладає на неї вічну ідею, у взаємодії чого виникає конкретна річ, якої можна торкнутися і яка переживає свій початок, розвиток і кінець [6, с. 163-208].

Така філософська світоглядна концепція домінувала в античності, хоч і не раз зазнавала різних модифікацій. Наприклад, Плотін, один з найвизначніших платоніків, єрархізував створений світ у струнку структуру, де на початку стоїть Єдине, що у своїй доброті і красі виливається у розум, який своєю чергою дає начало світовій душі, світові невидимому і видимому, в крайній точці якого знаходимо матеріальний світ, який найбільше віддалений від центру всього світу, тобто від Єдиного.

Для греків майже доконаним був факт, що світ є вічним, а час – циклічний. Завданням людини у такому контексті було прожити своє земне життя гідно, підтримуючи гармонію у світі, досліджуючи її, але не втручаючись у систему важелів матеріального світу, оскільки матрицею чи головним центром світобудови все одно залишався світ форм/ідей, які лежать за межами або в глибині матеріальних речей. Тому, в аристотелівській системі вивчення фізики є лише вступом до вивчення метафізики, тобто того, що лежить за межами матеріального.

Під впливом східних релігійних і філософських систем класичний грецький погляд зазнав фундаментального переосмислення і модифікації. Вже згаданий неоплатонізм, який з'явився приблизно у першій половині третього сторіччя, саме тоді, коли християнська проповідь почала проникати в елітарні кола греко-римського суспільства, чотири першопричини світу

втратили свою онтологічну взаємозалежність. Для Плотіна перша причина, яку він назвав "Єдине", цей філософ інтерпретує як щось позасвідоме, безначальне, вічне, позачасове і позапросторове, воно незмінне, найдосконаліше, найкраще і найпрекрасніше. З нього витікає розумне начало (нус), світова душа і матеріальний світ у вертикалі еманцій від найкращого до найгіршого. Оскільки "Єдине" має найвищий статус, його можна назвати Творцем світу. Щоб підсилити різницю між цим духовним началом і матеріальним світом, Плотін говорить про духовне начало як таке, що не має початку, а все решта – це світ створений, тобто такий, що має початок [3, с. 33-105].

Якщо для грецької філософії поняття створеності світу, світу, який має початок у часі і просторі – це ідея нова, то для юдео-християнського світогляду – це фундаментальна категорія, яка була серцевиною релігійного постулату про єдиність, унікальність і всемогутність Бога. Першою заповіддю, яку карбує на скрижалях Мойсей, є "Я Господь Бог твій, що вивів тебе з землі Єгипетської, з дому неволі. Нехай не буде в тебе інших богів, крім мене" (Бут 20:2-3).

Про зустріч грецької філософії і християнської проповіді було написано дуже багато. Багато-хто говорив про еллінізацію християнства, а багато-хто – про християнізацію еллінізму. Якби там не було, питання постання світу і його призначення було тісно пов'язане з питанням постання і призначення людини. Дуалістичне протиставлення духовного начала проти матеріального виявилось одним з найперших найскладніших і найдискутованіших проблем християнства. Якщо Бог – це нестворене начало, джерело усякого буття, а людина – це творіння Боже, тоді як можна зрозуміти вислів Євангелиста Йоана, який твердить, що Боже Слово, яке є Богом, стало тілом, стало людиною? [9]

Відповідей знайшлося відразу декілька. Наведу лише три: гностики (християнська група другого сторіччя, яку згодом було названо єретичною) вважали, що Бог не насправді став людиною, а лише зробив видимість, що він став людиною; аріяни (християнська єретична партія третього сторіччя) твердили, що це не Бог став людиною, а лише посередник, Боже Слово, яке не є вічне, тобто не є досконалим Богом; зрештою основна група ортодоксальних християнських богословів (таких як Іриней, Климент Олександрійський, Афанасій Великий, Кирило Олександрійський, Василій Великий та багато інших), з якою асоціюється як Католицька, так і Православна Церкви, вважали, що насправді трансцендентальний абсолютний всемогутній Бог справді став створеною людиною не перестаючи бути Богом. Це найбільше таїнство, яке мало на меті показати, наскільки Бог є близький до людини і до світу, і наскільки Він переймається усім, що Він сотворив. Причиною, чому Бог пішов на такий крок, була Його любов до світу і бажання допомогти людині позбавитися гріха: "Бог бо так полюбив світ, що Сина свого єдинородного дав" (Йо 3:6). Цей прихід був обумовлений потребою звільнити людину від гріха, тобто від стану дисгармонії і суєти між людиною і Богом, а від так, між людиною і іншими людьми, зрештою також між людиною і оточуючим світом.

Поняття гріха було чужим для грецької філософії або сприймалося як індивідуальна помилка окремої людини. У християнському контексті, гріх – це вчинок, який несе не лише індивідуальний характер. Згідно з християнським вченням, гріх несе онтологічну зміну як природи людини, так і оточуючого середовища, усього, що є навколо людини [1, с. 98-106]. Гріх порушив гармонійні стосунки між людиною і природою: "За те, що ти послухав голос твоєї жінки і їв з дерева, з якого я наказав тобі не їсти, проклята земля через тебе. В тяжкій труді живитимешся з неї по всі дні життя твого. Терня й будяки буде вона тобі родити, і їстимеш польові рослини" (Бут 3: 17-18). Апостол Павло говорить про спільну долю людини і позалюдського сотворіння: "Бо сотворіння очікує нетерпляче виявлення синів Божих. Сотворіння було підпорядковане суєті не добровільно, а через того, хто його підкорив, у надії, що й саме сотворіння визволиться від рабства тління, на свободу слави дітей Божих. Бо знаємо, що все сотворіння разом понині стогне і разом страждає у тяжких муках. Не тільки вони, але і ми самі, що маємо зачаток Духа, ми самі в собі стогнемо, очікуючи усиновлення, визволення нашого тіла, бо ми надією спаслися" (Рим 8: 19-23). З іншого боку, видіння месіянського майбутнього, про яке говорить пророк Ісайя, тобто про час, коли прийде спаситель світу і відновить союз між Богом, людиною, а відтак усім світом, буде виглядати так: "Вовк буде жити вкупі з ягнятком, леопард біля козеняти лежатиме; телятко й левеня будуть пастися разом, і поганяти їх буде мала дитина. Корова і ведмедиця будуть пастися разом вкупі, маленькі їхні лежатимуть разочком, а лев, як віл, соломую буде їсти. Немовля гратиметься коло нори гадюки, а малюк встромить руку в зміїну гору. На всій моїй святій горі зла не чинитимуть, ні шкоди, бо земля так буде повна знання Господа, як води покривають море" (Іс 11: 6-9).

Як ранні Отці Церкви, так і пізніші християнські богослови завжди пам'ятали про ці слова пророка Ісайї [5, с. 295-304].

Тісний зв'язок між людиною і природою, так, як це розуміли автори Святого Письма та пізніші богослови, часто дивує людину з технічної епохи, котра розуміє природу як щось таке, що можна опановувати і використовувати, а себе саму – як всевладного інженера і конструктора. Якщо в античності людину більше цікавив світ логіки, метафізики, моралі, то у добу Просвітництва, як і в сучасну добу, ці категорії були фундаментально переглянуті, переосмислені, як це часто називалося "деміфологізувалися", і як наслідок, людина перенесла свою увагу спочатку на себе саму, а потім на матеріальний, який вона навчилася не лише вивчати, але й утилізувати на свою користь. Тобто іншими словами, людина сама вирішила стати Богом чи Деміургом, який керує і змінює цей світ. Ніхто не буде заперечувати, що самі по собі технічні винаходи і прогрес є дуже позитивним явищем, оскільки вони засвідчують про незбагненні можливості людини. Але якщо подивитися з іншого боку, то коли людський розум звільнився від моральних обмежень та "деміфологізував", тобто скасував усвідомлення, що створений світ є власністю Творця, тоді й зародилося споживацьке і зверхнє ставлення до природи, спочатку на рівні людської поведінки, а потім у масштабах господарської діяльності людини.

Досить парадоксально, але були спроби перенести відповідальність за споживацьке і зверхнє ставлення людини до створеного світу саме на християнський світогляд. У 1968 р. Лінн Вайт, американський історик, спробував показати, що корені екологічної проблеми сягають християнської інтерпретації Святого Письма, де у книзі Буття видається модель взаємозв'язку між людиною і світом як домінуванням першої над другим [10, с. 1203-1207]. Ця теза викликала дуже жваву дискусію як у філософських, так і богословських колах, і цим самим стала стимулом для богословів різних конфесій запропонувати ґрунтовну відповідь на закид професора Вайта.

Але вартує знову повернутися до історії формування західних людських цінностей. У процесі формування духовних і культурних цінностей, у до-модерну добу людину завжди розглядали через призму зв'язку людини з Богом і космосом. Уже в давнину філософи називали людину мікрокосмосом, щоби наголосити, що вона віддзеркалює окремі частини макрокосмосу і пов'язана у своєму тілі з органічною і неорганічною природою; окрім того, людина мала б бути ще чимось більшим [16, с. 221-230]. Юдейський філософ І сторіччя Філон Олександрійський стверджував, що біблійна богоподібність людини полягає у тому, що людина як мікрокосмос є відображенням *mundus sensibilis* та *mundus intelligibilis*, перегукуючись зі словами стоїка Посейдонія, який писав: "людина має разом зі звірями спільну природу, з Богом – спільний логос. Тому вона є проміжною ланкою, зв'язком між різноманітними щаблями. Вона перебуває на межі двох світів" [15, с. 329]. Християнські богослови підхопили думки філософів і адаптували до богословської антропології. Амброзій Медіоланський (богослов III ст.) стверджував, що "людина немовбито втілює в собі цілий всесвіт" [11, с. 288]; Василій Великий навчав, що людина може в собі "як в мікрокосмосі споглядати Божу мудрість" [12, с. 216]; Немезій Емеський писав, що людина перебуває на межі і є частиною як смертної, так і безсмертної природи [13, с. 508, 512-513]; Теодор Мопсуестський твердив, що людина відзначається тим, що вона є "зв'язком створіння": "Бог, бажаючи, щоб усе було впорядковане у світі і щоб ціле створіння, яке складається з різноманітних природ (з смертної і безсмертної, з розумної і нерозумної, з видимої і невидимої), перебувало в певній єдності, сотворив людину єднальною ланкою всіх речей... у якій сходиться воедино ціле створіння" [14, с. 109-113].

Ці приклади засвідчують широке поширення переконання, що органічна та неорганічна природа і людське тіло відповідають одне одному. Звідси випливає, що з переображенням тіла, яке було заанонсовано в житті Христа на горі Тавор, ще перед його смертю і воскресінням, відбудеться також переображення цілого створіння. Звичайно, людина є чимось більшим, на неї спрямований цілий космос, і вона єдина наділена богоподібністю. У Новому Заповіті ця думка христологічно поглиблюється: справжнім образом Божим є Ісус Христос (пор. 2 Кор 4: 4; Кол 3:10), Богочоловік, другий Адам (пор. 1 Кор 15:45-47; Рим 5: 18-19). Про нього, Сина, що приніс спасіння, написано (Кол 1:15-17): "Він – образ невидимого Бога, первородний усякого створіння, бо в Ньому все було створене, що на землі і на небі, видиме й невидиме..., все

було Ним і для Нього створене. Він раніш усього, і все існує в Ньому". У Молитві на освячення води на Богоявлення Церква промовляє: "Бо ти, що волею своєю від небуття до буття привів усе, своєю владою держиш створіння і за своїм задумом будуєш світ. Ти з чотирьох стихій склав створіння і увінчав чотирма порами круг року. Перед тобою тремтять усі розумні сили, тебе оспівує сонце, тебе славить місяць, тебе оточують зорі, тебе слухається світло, перед тобою тремтять безодні, для тебе б'ють джерела. Ти розіп'яв небо, як намет, ти утвердив землю на водах, ти обгородив море піском, ти для дихання розлив повітря... (ангели і архангели)..." [2, с. 836-840]. Зрештою, таких прикладів можна назбирувати безмежно. Для підсумку, потрібно навести хіба ще один принциповий і надзвичайно важливий приклад, у якому дуже категорично формулюється християнська позиція щодо ставлення людини до світу створеного. Йоан Дамаскин у IX ст. у своєму трактаті Про святі ікони підсумовує християнський погляд таким імперативом: "Не зневажай матерії, бо вона не є нечестива. Ніщо, що постало від Бога, не є позбавлене честі" [8, 1:16].

Цей імператив звучить також у богословських колах як Сходу, так і Заходу. Підсумовуючи сучасну богословську думку православної Церкви про екологію, Тамара Грделідзе у своїй статті "Створений світ і екологія: як Православна Церква відповідає на екологічні проблеми" стверджує, що "оскільки Бог сотворив світ з любові і полюбив цей світ настільки, що дав йому свого єдинородного Сина, любов – що протягується від людини до всього творіння – повинна бути основним мотивом нашої християнської етики" [7, с. 211-217].

На морально-екологічний імператив також висловлювався недавно Святіший Отець Бенедикт XVI 6 серпня 2008 р., коли він мав зустріч зі священиками і викладачами в катедрі міста Бріксен, що неподалік від італо-австрійського кордону, на підніжках Альпів. Його запитали на цій зустрічі: "Що ми можемо зробити, щоб підвищити почуття відповідальності супроти створеного світу у середовищі християнських спільнот? Чи ми можемо розглядати справу спасіння і творіння як дві частини однієї проблеми?" Відповідь Святішого Отця була розлога, але її суттю була така фраза: "Земля [чи створений світ] чекає на людину, щоб та подбала про неї як про діло рук Творця". Святіший Отець також вважає, що ми повинні зробити новий наголос на тому, що справа людського спасіння не мислима без правильного розуміння цінності Божого творіння. Ми повинні усвідомлювати, що Спаситель є і залишається Творцем, і якщо ми бачимо Бога лише як Спасителя світу і забуваємо, що Він також є Творець, тоді під сумнів ставиться цінність такого спасіння [15].

Література

1. Катехизм Католицької Церкви. – Львів : Синод Української Греко-Католицької Церкви, 2002.
2. Молитвослов. Часослов – Октоїх – Тріодь – Мінея. – Рим; Торонто : Вид-во ОО. Василіян, 1990.
3. Ситников, А.В., Философия Плотина и традиция христианской патристики / Российский православный университет. – Санкт-Петербург : Алетея, 2001.

4. **Татаркевич, В.**, Антична і середньовічна філософія : пер. з пол. А. Шкарб'юка. – Львів : Свічадо, 1997.
5. **Цігенауц А.** Есхатологія: майбутнє створеного в Бозі : пер. з нім. О. Сметаніна та В. Грицюка. – Львів : Свічадо, 2006.
6. **Coplestone, F. A** History of Philosophy / Vol. 1. Greece and Rome. – London: Search Press, 1962.
7. **Grdzeldze, T.** Creation and ecology: how does the Orthodox church respond to ecological problems? // The Ecumenical Review – Т. 54, 2002. – С. 211-217.
8. **Johannes Damascenus.** Orationibus de imaginibus tres (1.16)/ Die Schriften des Johannes von Damaskos/ herausgegeben vom Byzantinischen Institut der Abtei Scheyern; besorgt von P. Bonifatius Kotter. – Berlin: de Gruyter, 1975.
9. **Kelber, W.** Die Logoslehre von Heraclit bis Origenes. – Stuttgart: Verlag Urachhaus, 1976.
10. **Lynn Townsend White, Jr.** The Historical Roots of Our Ecologic Crisis// Science. – Т. 155 – Number 3767 – March 10, 1967.
11. **Migne, J.P.** Patrologiae Cursus Completus, Series Latina. – Parisiis: Apud Garnier Fratres, 1844-45. – Т. 14.
12. **Migne, J.P.** Patrologiae Cursus Completus, Series Graeca. – Parisiis: Apud Garnier Fratres, 1856-58. – Т. 31.
13. **Migne, J.P.** Patrologiae Cursus Completus, Series Graeca. – Parisiis: Apud Garnier Fratres, 1856-58. – Т. 40.
14. **Migne, J.P.** Patrologiae Cursus Completus, Series Graeca. – Parisiis: Apud Garnier Fratres, 1856-58. – Т. 80.
15. **Pohlenz, M.** Stoa und Stoiker: die Gründer, Panaitios, Ppseidonios. – Zürich und Stuttgart: Artemis Verlag, 1964.
16. **Schelkle, K.H.** Die Petrusbriefe, der Judasbrief. – Freiburg im Breisgau; Basel; Wien: Herder, 1976.
17. **Wooden, C.** Ecology: Key to teaching young about Christian morality / Catholic News Service. [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.americancatholic.org/News/newsreport.aspx?id=212> – Перегляд сайту 25 серпня 2008 р.

УДК 630.68

Асист. А.А. Головко – НЛТУ України, м. Львів

АЛЬТЕРНАТИВНІ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ЛІСАМИ І ЛІСОВИМ ГОСПОДАРСТВОМ УКРАЇНИ

Запропоновано альтернативні моделі управління лісами і лісовим господарством України, котрі враховують досвід високорозвинених зарубіжних країн та практику лісокористування в Україні.

Ключові слова: система управління лісами, система управління лісовим господарством, уповноважений орган управління лісами, державне лісове підприємство, приватні лісовласники, лісокористувачі.

Assist. A.A. Golovko – NUFWT of Ukraine, L'viv

Alternative Models of forest management of Ukraine

There are offered alternative models of forest management in Ukraine, which take into account forest management experience of highly developed foreign countries and practice of forest use in Ukraine.

Keywords: forest management system, authorized forest management institution, state forest enterprise, private forest owners, forest users.

Наявна модель управління лісами і лісовим господарством не спроможна забезпечити ефективне лісокористування за умов ринкової економіки. Це твердження не викликає заперечення ні в наукових колах, ні у практиків, які займаються веденням лісового господарства. Надмірна концентрація пов-